

Të drejtat e njeriut, premisa e re e korporatave në kohët moderne

Dokt. Ardivin Kraja

Abstrakt

Korporatat si pjesë e pandashme e realitet modern kanë vënë në fokus të drejtat e individëve. Në vende të ndryshme hasen prerogativa të ndryshme për respektimin e lirive themelore nga kompanitë e mëdha që operojnë në shtetet respektive. Problematikat e këtyre shoqërive qëndrojnë në faktin se shumë prej tyre duan të respektojnë dhe e shikojnë si sfida pozitive, por janë edhe grupi tjetër që respektimin e tyre e shohin si cënim të biznesit duke hedhur hije skepticizmi mbi to në kuadër të implementimit të tyre në sistemin korporativ. Në kushtet që ndodhen tani vendet postkomuniste por jo vetëm, paraqitet interesante tabloja e aplikimit të tyre dhe kujdesi që tregojnë qeveritë në stimulimin e këtyre të drejtave për zbatim. Kuadri ligjor i lirive themelore është i plotë duke shtuar këtu edhe rregulloret e brendshme të kompanive, ku në vështrim të parë krijohet përshtypja se kompanitë janë rigorozë në zbatimin e tyre, por e vërteta është se ka një hendek mes të drejtave të njeriut dhe korporatave.

Fjalë kyç: të drejtat e njeriut, korporata, kuadër normativ, përgjegjësi juridike, kompani, liri

Korporatat dhe liritë themelore

Disa nga aktorët më të fuqishëm dhe të sofistikuar në skenën botërore janë korporatat. Shumë biznese globale i kanë kushtuar rëndësi mirëqenies së njerëzve si pasojë e ushtrimit të veprimtarisë së kompanive të tyre. Por të tjerë, qoftë edhe përmes paaftesisë kanë dëmtuar rëndë komunitetet përreth tyre, punëtorët e tyre, biles edhe qeveritë nën të cilat punojnë. Problemi më i madh i këtyre kompanive që

e mbajnë veten për “etikë”, qëndron në faktin se ato gënjejnë veten në “luftën për të drejtat e njeriut”, duke lobuar fuqishëm me një legjislacion të brendshëm që ka vakuim dhe problematika të ndryshme në brendësi të tij. Historia e fatkeqësive të kompanive në lidhje me të drejtat e njeriut tregon sesa humbje mund të shkaktojnë këto kompani në mungesë të legjislacionit të duhur.

Kuadri normativ për mbrojtjen e të drejtave të njeriut është relativisht i plotë dhe kujdeset veçanërisht duke pasur parasysh se njohja e dinjitetit të lindur dhe të të drejtave të barabarta dhe të patjetërsueshme të të gjithë anëtarëve të familjes njerëzore është themel i lirisë, drejtësisë dhe paqes në botë.¹

Pjesa e ndarjes së përgjegjësive për të parandaluar abuzimin me të drejtat e njeriut nga ana e kompanive të mëdha qëndron tek qeveritë. Korporatat vazhdojnë e zgjerojnë më shumë rrezën e tyre globale duke ndikuar në mënyra thellësisht të ndryshme dhe të rëndësishme në shumë aspekte të jetës së individit.

Për shkak të rëndësisë në tregtinë ndërkombëtare, valutat dhe aksionet janë shpesh subjekt i biznesit spekulativ, të cilat sjellin mungesën e stabilitetit në sistemin financiar dhe monetar. Për këtë arsye një rradhë organizatash ndërkombëtare të cilat mundohen të forcojnë bashkëpunimin mes ligjvënësit kombëtar dhe institucioneve ndërkombëtare si dhe të ushtrojnë mbikqyrjen në sistemin financiar mundohen të krijojnë një sistem vlerash mbi kuadrin e të drejtave të individëve. Këto lloj instancash së bashku me ato shtetërore mundohen që të kufizojnë abuzimin e kompanive të mëdha duke zvogëluar kështu rrezikun e pasojave negative në kuadër të lirive themelore.²

Abuzimet e kompanive

Ndodh rëndom që shumë korporata e mbajnë veten jashtë mbikqyrjes së organeve kontrolluese joqeveritare dhe të shtetit si kërcenim për vazhdimësinë e tyre, dhe nga kjo kuptohet që kanë arsye për t'u fshehur por e vërteta qëndron në faktin se qeveri të ndryshme nuk marrin përgjegjësi siç duhet, duke mos kontrolluar veprimtarinë e këtyre organizimeve të mëdha monetare, apo duke mbyllur sytë ndaj abuzimeve të tyre.

Në Shqipëri Bankers Petroleum, kompania e naftës e cila është përfshirë së fundmi në një konflikt me shtetin shqiptar në lidhje me taksat si dhe në lidhje me vlerën e asetëve të deklaruara në bursë duke shkaktuar kështu një dëm në vlerë të shtuar për shtetin, ushtron veprimtarinë edhe pas skandalit të shpërthimit të naftës. Shpërthimi i dy puseve të naftës në fshatin Marinzë të Fierit ku punon kompania kanadeze “Bankers Petroleum”, e cila ka vënë në rrezik banorët që jetojnë shumë pranë zonës ku nxirret nafta “kaloj në heshtje” nga qeveria shqiptare. Përveç faktit

¹ Konventa Europiane e të drejtave të njeriut;

² Papajorgji, E. “E drejta ndërkombëtare tregtare dhe e biznesit”, “ILAR”. Tiranë 2012, fq. 66;

se, shpërthimi i ujërave nëntokësore në oborret e banesave dhe çlirimi i gazrave, detyroi autoritetet të evakujnë banorët nga rreziku i ndotjes së mjedisit. Reagimi i qeverisë ndaj shpërthimit nuk ishte domethënës në mbrojtje të të drejtave të njeriut, por vetëm në aspektin financiar. Nga ky rast, por jo vetëm, është vënë re që qeveritë nuk kanë sensibilitet ndaj kuadrit korporativ të të drejtave të individëve. Pra, aplikimi i këtyre të drejtave lë për të dëshiruar si pasojë e paaftësisë apo për interesa korruptive.

Këto problematika nuk hasen vetëm në Shqipëri por edhe në vende të tjera të cilat nuk janë të konsoliduara për nga aplikimi i sanksioneve për shkeljet e lirive themelore. Në vitin 2011 për shembull, vëzhguesit për respektimin e të drejtave të njeriut dëshmuar se kishin zbuluar abuzim nga ana e një firme kanadeze që merrej me miniera “Nevsun Resources”, duke i nënshtruar punëtorët e saj ndaj kushteve të tmerrshme dhe duke i burgosur apo torturuar në rast se donin ta linin punën e tyre, veprime keto absolutisht të ndaluara nga “Konventa për të Drejtat e Njeriut”. Gjithashtu është i rëndësishëm impakti që korporatat kanë mbi të drejtat e njeriut dhe raste të abuzimeve korporative të këtyre të drejtave, si për shembull, shfrytëzimi i punës së të miturve, kushte jo-humane pune, shfrytëzimi i punës së forcuar, etj. Këtu mund të përmendim rastin e Petroleum në Nigeri dhe abuzimet me të drejtat e njeriut të hasura në këtë rast.³

Si viti i parë i krijimit të “Parimeve Udhëzuese” krijuar nga OKB, viti 2012 është sopuzuar të shenonte një hap përpara në përpjekjet për të adresuar problemet e korporatave me të drejtat e njeriut. Ndërkohe që këto parime bëjnë progres në disa vende, gjithashtu ata theksojnë dështimet e qasjes aktuale të biznesit me çështjen e këtyre të drejtave si rrjedhojë e qeverive të dobëta që i japin përparësi prerogativave të biznesit, duke mos anashkaluar korrupsionin si pjesë e pandashme e këtyre qeverive të cilat nuk kanë qasje progresive. Parimet kanë rezultuar efikase duke shënuar një hap përpara në disa mënyra, meqenëse para një dekade kompanitë do të kishin kundërshtuar idenë që ata kanë përgjegjësi për të drejtat dhe liritë themelore të individit.⁴

Gjithashtu është i rëndësishëm impakti që korporatat kanë mbi të drejtat e njeriut dhe raste të abuzimeve korporative të këtyre të drejtave, si për shembull, shfrytëzimi i punës së të miturve, kushte jo-humane pune, shfrytëzimi i punës së forcuar, etj. Këtu mund të përmendim rastin e Petroleum në Nigeri dhe abuzimet me të drejtat e njeriut të hasura në këtë rast.⁵

Pra, ekziston rreziku që shumë kompani thjesht do të injorojnë standartet ndërkombëtare që rregullojnë aktivitetin e korporatave në vendet në zhvillim dhe standartet e kushtëzimit të investimeve në bazë të përputhjes me normat e respektimit të të drejtave të njeriut duke krijuar kështu një hendek midis tyre.

³ <http://www.ihrb.org>

⁴ <http://www.hrw.org>

⁵ Gorezi, A. “Cikel Leksionesh ne te Drejten e Korporatave”, “UET Press”, Tiranë 2012

Kuptohet që kjo sjell efekte negative duke shkelur kështu kuadrin ligjor që mbron të drejtat e individëve.

Në tërësi dekada e fundit ka parë një shtim të iniciativave vullnetare që sjellin së bashku kompanitë shumëkombëshe, aktorë të shoqërisë civile dhe qeveritë për të adresuar shqetësimet e njerëzve ndaj industrive të veçanta globale. Të gjitha iniciativat vullnetare përballen me të njëjtat kufizime të zakonshme meqenëse ato janë në masën që i caktojnë dhe i zbatojnë anëtarët e korporatave, si dhe nuk zbatohen nga kompanitë që nuk duan të bashkohen.⁶

E vetmja frikë legjitime e kompanive është se përgjegjësia e tepërt ndaj kësaj qasjeje mund të krijojë një klimë negative në dëm të biznesit. Ka dyshime në mesin e disa liderve të këtyre bizneseve se juristët jo-qeveritarë që merren me hartimin e legjislacioneve për mbrojtjen e të drejtave të njeriut në thelb janë armiqësorë ndaj veprimtarisë së industrive të tyre. Këto dyshime janë disi të kuptueshme meqenëse ka shumë organizata joqeveritare që janë të shtyrë për disa arsye të ndryshme, gjithashtu dhe aktiviste që do donin t'i shihnin këto industri të shkatërruara nga rregulloret e tepruara, por këto zëra nuk duhet të diktojnë kushtet e zbatimit të këtyre rregullave dhe të përdoren si justifikim për të mos i zbatuar ato siç ndodh kryesisht nga disa kompani të mëdha që operojnë në vende të varfra.

Vetkuptohet që kompanitë nuk mund të kenë simpati për mbikqyrjen ekstraterritoriale por kjo mbikqyrje dhe rregullimi i praktikave për mbrojtjen e të drejtave të njeriut mund të bëhen në një mënyrë që biznesi të jetojë me të si dhe të nxjerrë profitet e parashikuara normalisht.

Një model tjetër i dobishëm në fushën e abuzimit me të drejtat themelore janë përpjekjet ndërkombëtare të qeverive të ndryshme për të luftuar korrupsionin. Këto iniciativa paraqiten me krijimin e Konventës kundër Korrupsionit nga OKB, Organizata për Bashkëpunimin Ekonomik dhe Zhvillimin si dhe Konventa anti-Rryshfet.

Në fund të fundit është i nevojshëm një ekuilibër i realizueshëm që redukton në mënyrë serioze abuzimin me të drejtat e njeriut, duke pranuar realitetin e një bote komplekse ku kompanitë nuk kanë gjithmonë kontroll të plotë mbi mjediset lokale ku ato operojnë.

Konkluzione

Industritë e fuqishme në shumë shtete të organizuara në formën e kompanive të mëdha janë treguar të kujdesshme ndaj mbrojtjes së të drejtave të njeriut si pasojë e veprimtarisë që ushtrojnë, por të tjera qoftë përmes projekteve dëmtuese apo paaftësisë menaxhuese kanë shkaktuar dëme të mëdha në njerëz dhe në qeveritë

⁶ <http://www.ethicalcorp.com>

e ndryshme nen të cilat punojnë. Për këtë arsye janë krijuar disa rregulla të cilat kërkohet që të zbatohen nga korporatat në mënyrë që të zvogëlohet abuzimi me të drejtat e individit në shumë shtete.⁷

Konventa Europiane e të Drejtave të Njeriut së bashku me një grup konventash të tjera kanë rezultuar të dobishme dhe potencialisht praktike për kompanitë që duan të sillen me përgjegjësi dhe na sjellin më afër seç kemi qenë ndonjëherë me një kuptim të përbashkët sesi bizneset duhet të mendojnë për të pakten disa nga përgjegjësitë e tyre themelore për të drejtat e njeriut.

Kemi arritur në kufijtë e asaj që mund të arrihet me qasjen aktuale të zbatimit të lirë të këtyre rregullave nga kompanitë botërore, dhe ka ardhur koha që qeveritë ta shikojnë drejtë problemin, të përballen me të duke pranuar përgjegjësinë e tyre për të mbikqyrur dhe për të rregulluar praktikën për të drejtat e njeriut nga ana e kompanive.

Vlen për t'u theksuar se mbrojtja e të drejtave të individit është në progresion nga viti në vit me anë të instrumentave të implikuara nga organizatat jo-qeveritare dhe qeveritare, por edhe si rrjedhojë e iniciativave vullnetare të korporatave për njohjen dhe zvogëlimin e abuzimit nga ana e tyre me të drejtat e individëve.

Bibliografia

Konventa Europiane e të drejtave të Njeriut;
Papajorgji, E. "E drejta ndërkombëtare tregtare dhe e biznesit", "ILAR". Tiranë 2012, fq. 66;
Gorezi, A. "Cikel Leksionesh ne te Drejten e Korporatave", "UET Press", Tiranë 2012
<http://www.hrw.org>
<http://www.ethicalcorp.com>
<http://www.ihrb.org>
Malltezi, A. "E drejta shqiptare e shoqerive tregtare", "mediaprint", Tiranë 2011

Parimi Ne bis in idem në legjislacionin shqiptar dhe atë komunitar – vështrim krahasues

Ledia Meta, MSc

Abstrakt

*Të drejtat themelore të njeriut formojnë një pjesë integrale të parimeve të përgjithshme të ligjit. Në formulimin dhe zbatimin e këtyre të drejtave, gjykatat marrin frymëzim nga traditat e përbashkëta kushtetuese të shteteve anëtare dhe nga udhëzimet e instrumenteve ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të njeriut mbi të cilat shtetet anëtare kanë bashkëpunuar. **Ne bis in idem**, ose jo dy herë për të njëjtën, është një ndër parimet e rëndësishme të ligjit dhe konsiderohet si një element themelor i drejtësisë në procedurën penale. Ky parim ndalon shtetin nga ndjekja në mënyrë të përsëritur, dhe ndëshkimin e individëve për të njëjtën veprë. **Ne bis in idem** është themeluar gjithashtu si një e drejtë individuale në instrumentet ligjore në të drejtat ndërkombëtare të njeriut. **Ne bis in idem** ka qenë i zhvilluar në ligjin e BE-së nga një parim i brendshëm i shteteve, në një të drejtë themelore ndërkombëtare. Në këtë punim do të përqendrohemi në faktin se si trajtohet përgjithësisht parimi **ne bis in idem** në kuadër të së drejtës së brendshme dhe në të drejtën komunitare me qëllim për të qartësuar kuptimin dhe zbatimin e këtij parimi.*

Fjalë kyç: *Të drejta themelore, ne bis in idem, e drejta komunitare, res iudicata, procedurë penale*

⁷ <http://www.ethicalcorp.com>